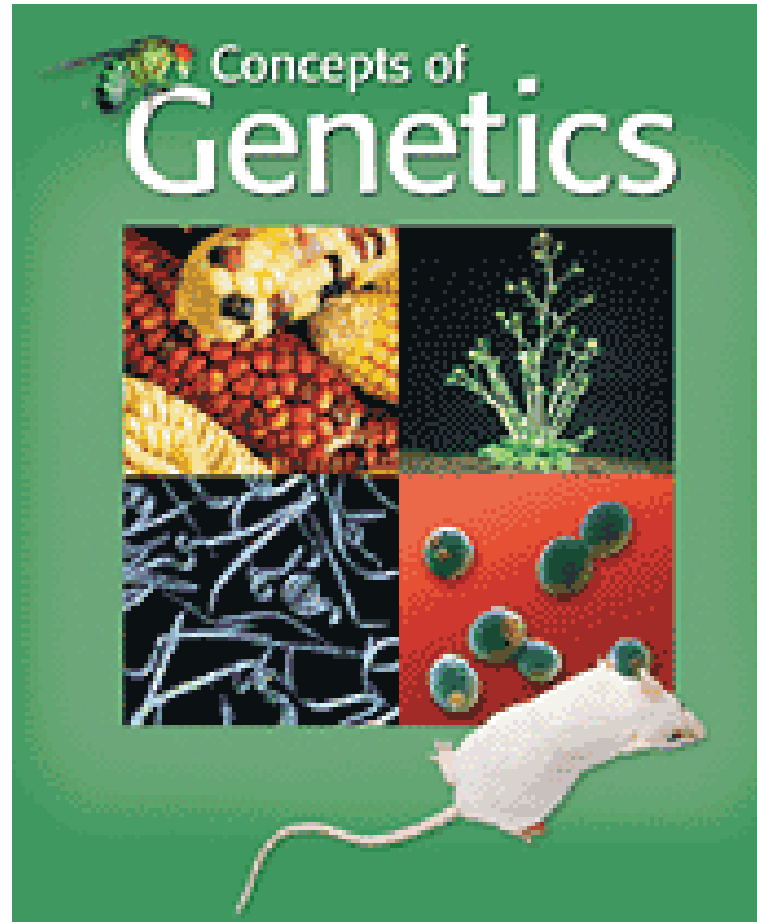

GENETİK I

BİY 301

DERS 7

İçerik

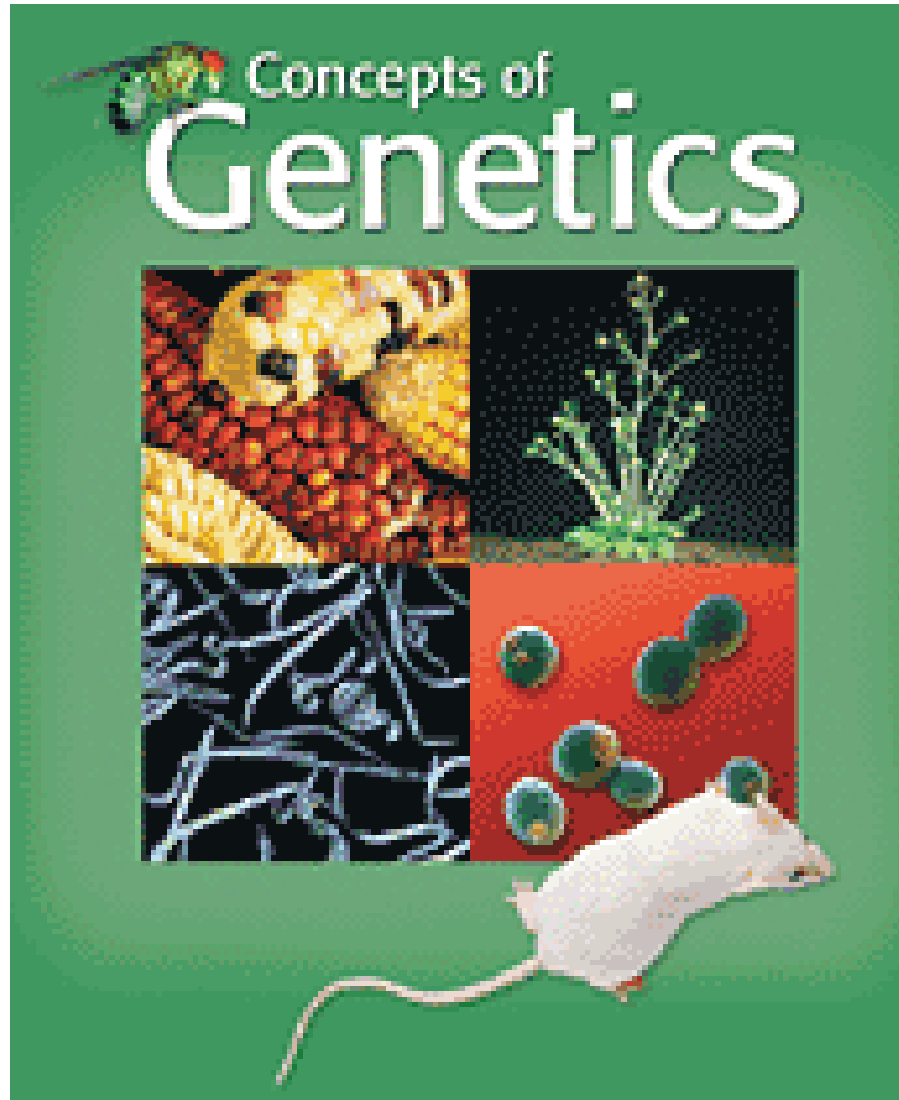

- **Kısım 1: Genler, Kromozomlar ve Kalıtım**
- Kısım 2: DNA-Yapısı, Replikasyonu ve Varyasyonu
- Kısım 3: Genetik bilginin ifadesi ve düzenlenmesi
- Kısım 4: Genomik Analiz
- Kısım 5: Populasyon ve Organizma Genetiği

Kısım 1: Genler, Kromozomlar ve Kalıtım

- Bölüm 1: Genetiğe Giriş
- Bölüm 2: Mitoz ve Mayoz
- Bölüm 3: Mendel Genetiği
- Bölüm 4: Mendel Genetiğinin Uzantıları
- Bölüm 5: Ökaryotlarda Kromozom Haritalama
- Bölüm 6: Bakteri ve Bakteriofajlarda genetik analizler ve haritalama
- **Bölüm 7: Eşey belirlenmesi ve eşey kromozomları**
- Bölüm 8: Kromozom mutasyonları-kromozom sayısı ve düzenindeki değişiklikler
- Bölüm 9: Çekirdek dışı kalıtım

Bölüm 7
Eşey belirlenmesi ve Eşey kromozomları

Bölüm 7

Eşey Belirlenmesi ve Eşey Kromozomları

- 7.1 Eşeyssel farklılaşma ve yaşam döngüleri
- 7.2 X ve Y kromozomları ile cinsiyet belirlenmesi arasındaki bağlantı ilk defa 20. yüzyıl başlarında kurulmuştur
- 7.3 Y kromozomu insanlarda erkek cinsiyeti belirler
- 7.4 İnsanlarda erkeklerin dişilere oranı 1.0 değildir
- 7.5 Doz ayarlaması insanda ve diğer memelilerde X'e bağlı genlerin aşırı derecede ifadesini engeller
- 7.6 X-kromozomlarının otozomal kromozom setine oranı *Drosophila*'da cinsiyeti belirler
- 7.7 Sıcaklık değişimi sürüngenlerde cinsiyetin belirlenmesini kontrol eder.

Bölüm 7

Eşey Belirlenmesi ve Eşey Kromozomları

- Tür içinde genetik çeşitliliği büyük ölçüde arttıran eşeyssel üreme, eşeyssel farklılaşma ile sonuçlanan mekanizmalara gereksinim gösterir
- Organizmalarda eşeyssel dimorfizme yol açan çok çeşitli genetik mekanizmalar evrimleşmiştir.
- Bir çok durumda genellikle tek bir kromozom üzerindeki özgül genler gelişim sürecinde erkek ve dişi oluşumunu sağlar
- İnsanlarda diploid sayının ötesinde fazladan, X veya Y kromozomlarının bulunuşu bir ölçüde tolere edilebilir, fakat bu çoğunlukla farklı fenotiplerin sergilendiği sendromlara yol açar

Bölüm 7

Eşey Belirlenmesi ve Eşey Kromozomları

- Eşey belirleyen kromozomların ayrılmaları, kurumsal olarak erkek ve dişi eşey oranının bire-bir olmasına neden olur. İnsanda bu oran gebelik başlangıcında büyük oranda erkek oluşumu yönündedir.
- Memelilerde, dişiler erkekler ile karşılaştırıldığında iki X kromozomu taşır, ancak dişilerde fazladan bulunan bu genetik bilgi, gelişimin erken dönemlerinde X kromozomlarından birinin rastgele etkinsizleştirilmesi ile dengelenir.
- Bazı sürüngen türlerinde yumurtaların inkübasyonu esnasındaki sıcaklık, cinsiyetin belirlenmesini sağlar.

Bölüm 7

Eşey Belirlenmesi ve Eşey Kromozomları

Kalkan ve mızrak ucu- ♂ - demiri ve mars'ı

Ayna - ♀ - bakır ve Venüs'ü sembolize eder

X-Y birbirine benzemeyen-**heteromorfik** kromozomlardan biri bir eşeyi diğeri ise diğeri eşeyi temsil eder.

Gerçekte ise kromozomlardan ziyade genler etkin olmakta ve eşey belirlenmesinin temelini oluşturmaktadır.

3 model organizma 1-Yeşil alg *Chlamydomonas*, 2-Mısır *Zea mays* ve 3-Nematod *Caenorhabditis elegans*'ın yaşam döngülerini inceleyeceğiz.

7.1 Eşeyssel farklılaşma ve yaşam döngüleri

İlkin eşeyssel farklılaşma: gametleri üreten gonatlar

İkincil eşeyssel farklılaşma: fiziksel, görünümdeki farklılıklar dış genital yapı ve meme bezleri

Bitki ve hayvanlarda, **tek cinsiyet=dioecus=gonokorik**

her bir birey tek cinsiyeti taşır dişi ya da erkektir

çift cinsiyet=monoecus=hermafrodit

bir bireyin hem dişi hem de erkek üreme organlarına sahip olduğunu ifade eder

İnterseks terimi ise kısır ara geçişli eşey farklılaşmasına sahip bireyler için kullanılır.

7.1 Eşeyssel farklılaşma ve yaşam döngüleri- *Chlamydomonas*

“+” sadece “-” hücrelerle eşleşebilir, terside olasıdır.

Döllenme ve mayoz sonucunda 4 haploid hücre üretilir bunun 2 tanesi “-” 2 tanesi “+” tiptedir.

7.1 Eşeyssel farklılaşma ve yaşam döngüleri-*Zea mays*

Dişi ve erkek yapı yetişkin bireyde bulunur

Stamen-püsküller-erkek mikrogametofit- polen tanesini

Pistil ise megaspor dişi diploid hücreleri oluşturur

7.1 Eşeyssel farklılaşma ve yaşam döngüleri- *C. elegans*

İki eşeyssel genotip

-testisleri olan erkekler

-testis ve ovaryumlar içeren
hermafroditler

Erkek olmayı belirleyen X
kromozomu ve otozomlarda
bulunan genlerdir.

X-kromozom ve otozom oranı
eşeyi belirlediğine
inanılmaktadır.

7.3 Y kromozomu insanlarda erkek cinsiyeti belirler

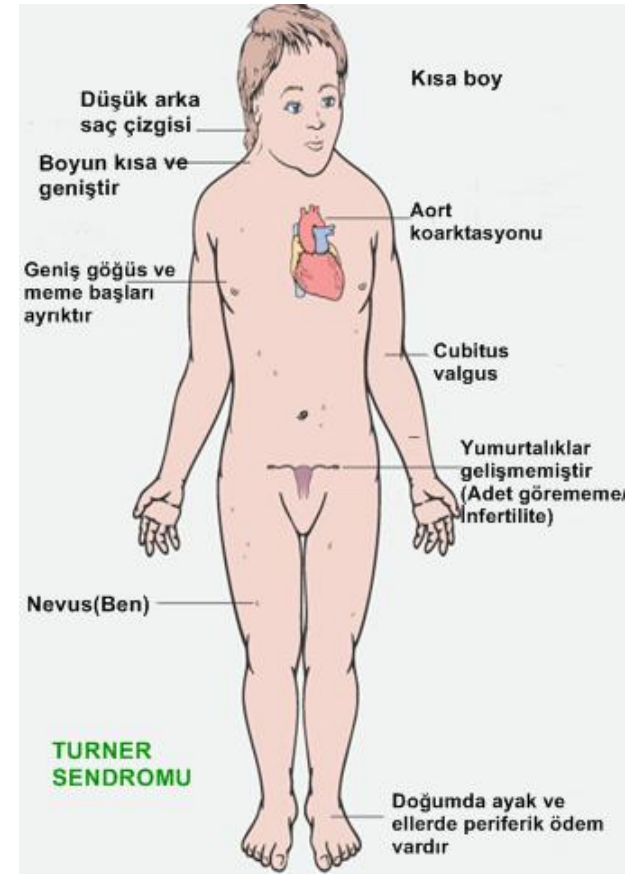

7.3 Klinefelter (♂) ve Turner (♀) Sendromları

48,XXXY; 48,XXYY
49,XXXXY; 49XXXYY

2/1000 yeni doğan erkekte görülür

45,X/46,XY
45,X/46,XX

1/2000 yeni doğan dişide görülür

7.3 47,XXX Sendromu ve 47, XYY durumu

Normal otozomal kromozom ile beraber 3 adet X taşır. 1/1200 yeni doğan dışında olduğu tahmin edilmektedir. Mükemmel şekilde normaldir. Nadir olarak 48, XXXX ve 49, XXXXX'de görülür.

47, XYY durumu da erkeklerde çalışılmıştır.

7.3 Y kromozomu

Gebelik 5. haftada gonatları oluşturacak doku embryonik böbrekler ile beraber bir çift çıkıntı ortaya çıkar bunlar daha sonra medulla (testis) ve korteksi (yumurtalık) oluşturacaktır.

7. haftada testis gelişimi başlar, Y kromozomu yoksa korteks yumurtalıkları oluşturur. 12. haftaya ulaştığında ovaryumdaki oogonyumlarda mayoz başlar ve ilkin oositler saptanabilir 25. haftada tüm oositler durdurulur taki 10-15 yıl sonra yeniden aktif hale gelene kadar dormant halde bulunur

7.4 İnsanlarda Erkeklerin Dişilere Oranı 1.0 değildir

İki eşey tipi gelişim esnasında eşit yaşama şansına sahiptir ve dolayısıyla da erkek ve dişi yavru bireylerin oranı **1'e 1** olacaktır.

Erkek bireylerin dişi bireylere oranı = **eşey oranı**

Primer eşey oranı = hamilelikte erkeklerin dişilere oranı

Sekonder eşey oranı = her iki eşeyin doğumdaki oranı

1-segregasyon ile eşit sayıda X ve Y sperm üretilir

2-her sperm tipi dişi üreme yolunda eşit harekete yaşama şansına sahiptir.

3-yumurtaya alım her iki sperm tipi için X ve Y eşittir

Ancak Y küçük olduğundan Y spermi daha hareketli olabilir.

7.4 İnsanlarda Erkeklerin Dişilere Oranı 1.0 değildir

7.5 Doz ayarlaması – Lyon hipotezi

Dozaj ayarlamasından dolayı dişilerde X'lerden biri etkisizleştirilir.

Hangi X inaktive edilir? Anneden gelen mi? Yoksa babadan gelen mi?

Bu etkisizleřtirme rastgele midir? Bütün somatik hücreselerde aynı kromozom mu etkisizleřtirilir?

7.5 Doz ayarlaması – İnaktivasyon

Memelilerde bu mekanizma tam olarak anlaşılammıştır. **Xic- X kromozomu inaktivasyon center** dört gen içerdiği bunlardan biri Xist ürünü X kromozomunu sardığı ve bir çeşit moleküler kafes oluşturduğu varsayılmaktadır. Diğer 2 farklı düşünüş de bulunmaktadır ancak tam detayları ile nasıl olduğu bilinmemektedir.

7.6 X-kromozomlarının otozomal kromozom setine oranı *Drosophila*'da cinsiyeti belirler

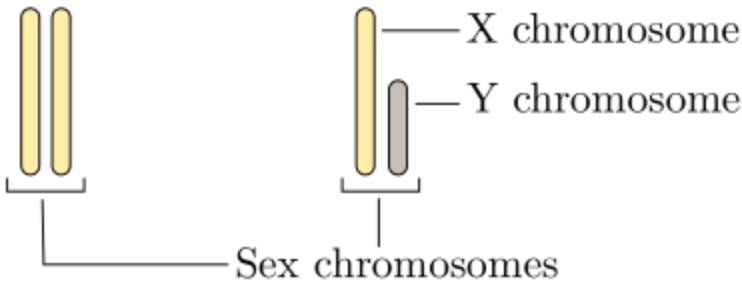
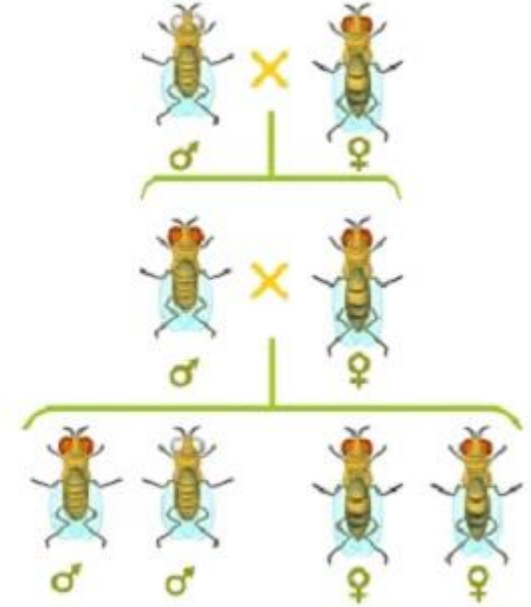
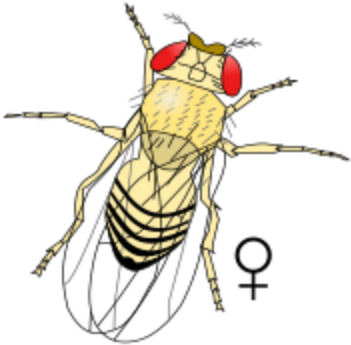
Beyaz gözlü mutant birey

Kırmızı gözlü birey

Female

Male

7.7 Sıcaklık değişimi sürüngenlerde cinsiyetin belirlenmesini kontrol eder.
